

Bediüzzaman ve İman-Hürriyet İlişkisi

İman-Hürriyet ilişkisinden önce bu kavramların bir tanısı:

Hürriyet; hür olmak, serbestlik, yasak ve haram olmayan her şeyi yapma, engellenmeden hareket etme. Tasavvufta ise hürriyetin anlamı; kulluğun son mertebesi; nefse kul olmaktan kurtulup Allah'a kul olma idrakine ermek, yalnız O'na kulluk ederek kavuşulabilen üstün derece. (D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İst. 1996, s. 506; Dr. Hasan AKAY, İslâmî Terimler Sözlüğü, İst. 1991, s. 142)

İman; İnanma, inanç, tasdik. Terim olarak, Hak dini kabul etme, İslâm'ın inanılması gerekli olan esaslarına inanma. (Dr. Hasan AKAY, İslâmî Terimler Sözlüğü, s. 157)

Bu kavramları kısaca tarif ettikten sonra meseleye Bediüzzaman'ın, "Ben ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam" sözü ile girmenin konunun yüklendiği anlama uygun olacağını düşünüyorum. Zira bu söz "İman-hürriyet ilişkisini" özetliyor. Bu söz bir slogan değil, bir vecizedir. Yani manası geniş olan çok kıymetli, özlü söz. Ancak kötülöklere karşı "kalple buğz etmek" derecesinde iman taşıyan müslümandan bu sözün yüklendiği anlamı kavraması, idrak etmesi beklenemez.

Günlük hayatta ve fikir çevrelerinde yapılan konuşmalarda İman ve hürriyet pek birlikte zikredilmemektedir. Birbirlerinden çok ayrı, birinin diğeriyle hiç ilişkisi yokmuş gibi. Oysa hürriyet imanın bir "hassası" olacak kadar yakınındadır. Bu ifadelerimizi aşağıda Bediüzzaman Said Nursi'den örneklendireceğiz. Bu örneklere geçmeden önce İslâm'ın temel şartlarının hürriyet ile ilişkisi hakkında bir iki örnek vermenin, konunun açıklık kazanması açısından yerinde bir davranış olacaktır.

Bilindiği gibi İslâm'ın beş temel şartından biri de "hac"dır. Haccın şartları arasında "kişinin hür olma" şartı da mevcuttur. (İ. Mutlu, Yeni İslâm İlmihali, İst. 1993, s. 44) Yani, İslâm dinine göre hürriyetine sahip olmayana hac farz değildir. Yine aynı şekilde farz bir ibadet olan Cuma namazı için de "hürriyet" şartı vardır. Yüce Allah hür olmayan kimseye bu ibadeti farz kılmamıştır.

İman, ibadet ile bu kadar yakından ilişkili olmasına rağmen hürriyet, toplumda zaman zaman yanlış yorumlara, dolayısıyla yanlış anlamalara maruz kalmıştır.

Bediüzzaman, bu yanlış yorumlamaları izale etmeye çalışırken, hürriyetin "doğru" tanımını yapmak suretiyle, iman-hürriyet ilişkisini vurgulamıştır. İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Doğu Anadolu'ya gidip orada aşiretler arasında dolaşan Bediüzzaman'ın muhatap olduğu sorulardan pek çoğu "hürriyet meselesi"yle ilgilidir. Bediüzzaman bu sorulara cevap vermeden önce hürriyete ne kadar değer verdiğini, onu benimsediğini muhataplarına şu ifadelerle belirtmiş:

“Yirmi seneden beri onu, hatta rüyalarında takip eden ve o sevda ile her şeyi terkeden birisi size güzel cevap verebilir.”

“Mutlak hürriyeti” “hayvanlık” ve “vahşet-i mutlaka” olarak değerlendiren ve reddeden Bediüzzaman, Hürriyete bir şekil vermekte ve sınırlarını çizmektedir. (Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, İst. 2000, s. 81) Bunu yaparken Bediüzzaman’ın bütün konularda olduğu gibi dayanağı Kur’an ve Hadis’tir. Hürriyet kesinlikle “adab-ı şeriatla” terbiye edilmeli ve süslenmelidir. Aksi takdirde, hürriyet hürriyet olma özelliğini kaybeder. Bu sınırların dışına taşan bir hürriyet anlayışının insanı hayvan derecesine düşüreceğini, onları şeytanın baskısı altına sokacağını ve “nefs-i emmareye esir” edeceğini belirtir.

Bediüzzaman, hürriyeti şöyle tarif ediyor: “Hürriyet’in şe’ni odur ki; ne nefesine ne gayra zararı dokunmasın” (Münazarat, İst. 1991, s. 55) bu ifadenin açılımı bize şu anlamları sunmaktadır: Örneğin; kişi kendi hürriyet alanını kullanırken “kul hakkı”na azami derecede riayet edeceği gibi, Allah’ın kendisine emanet olarak verdiği aza ve duygularına da zarar vermemeye itina gösterecektir. Yani kendi duygu ve azalarının Allah’ın birer emaneti olduğunun bilincinde olacaktır. (Mesela; kişinin kendi hayatına kastetmeye hakkı yoktur.)

Bediüzzaman’a göre herkes hürriyet sahibi olacak, herkesin hukuku mahfuz olacak ve “Kanun-u adaletten başka hiç kimse kimseye tahakküm etmeyecek”tir. (Münazarat, s. 57) Zira insanların insanlara karşı hür olması Allah’a karşı kulluk görevlerinin yerine getirilebilmesi için zaruridir. Asr-ı saadet örneğinde görüldüğü gibi “iman ne kadar mükemmel olursa, o derece hürriyet parlar.” (Münazarat, s. 59)